

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

مشخصات گزارش:

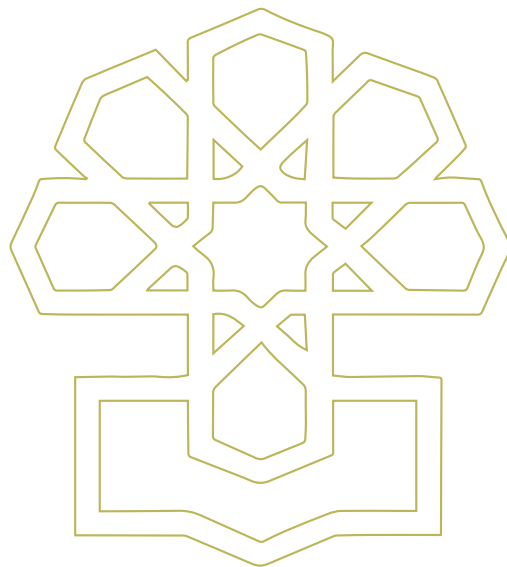
دفتر مطالعات آموزش و فرهنگ

شماره مسلسل:

۲۷۰۱۹۵۱۹

تاریخ انتشار:

۱۴۰۲/۱۰/۱۰

ارزیابی عملکرد بند «الف» تبصره (۱۶) قانون بودجه ۱۴۰۲ کل کشور: تسهیلات قرض الحسنه ازدواج و تولد فرزند

آسیه ارحامی، اکرم باجلان

چکیده

گزارش پیش رو به بررسی عملکرد بند «الف» تبصره «۱۶» قانون بودجه ۱۴۰۲ کل کشور در چهار جزء «تسهیلات قرض الحسنه ازدواج»، «تسهیلات قرض الحسنه تولد فرزند»، «تسهیلات قرض الحسنه ودیعه، خرید و جعاله مسکن تولد فرزند سوم به بعد» و «تسهیلات مرتبط با جهیزیه ایرانی» و احکام تنظیمی مرتبط با این تسهیلات پرداخته است. بررسی عملکرد تسهیلات ازدواج نشان می‌دهد ۵۷ درصد متقاضیان این تسهیلات موفق به دریافت وام خود شده‌اند. این شاخص در تسهیلات تولد فرزند ۵۴ درصد است که در مقایسه با سال گذشته به ترتیب ۲۴ و ۳۲ درصد رشد در عملکرد داشته‌اند. در خصوص تسهیلات خرید، اجاره و جعاله مسکن تولد فرزند سوم به بعد نیز بررسی عملکرد شبکه بانکی نشان از تحقق ۱۳ درصدی منابع تخصیص داده شده به این بند در بانک‌ها دارد که مثبت ارزیابی نمی‌شود. تسهیلات جهیزیه ایرانی نیز در ۸ ماه نخست سال جاری به دلایلی چون عدم استقبال زوجین، ابهام در مواردی همچون سقف فردی تسهیلات، مدت زمان بازپرداخت، شرایط مشمولین، عدم تفاهم بانک‌های عامل و نهادهای مربوطه فاقد عملکرد بوده است.

با توجه به مطالب فوق پیشنهادهایی برای ارتقای لایحه بودجه ۱۴۰۳ در حوزه تسهیلات مرتبط با خانواده همچون: اصلاح فرایند قاعده‌گذاری در خصوص مبلغ دقیق تسهیلات ازدواج و فرزند به صورت کارشناسی شده به پیشنهاد شورای پول و اعتبار و تصویب هیئت‌وزیران با توجه به دو موضوع تسهیل تشکیل خانواده و حمایت از فرزندآوری و همچنین سیاست‌های پولی بانک مرکزی به همراه تعیین قاعده کلی حداقل ۱۰ و حداکثر ۴۰ درصد رشد تسهیلات توسط مجلس، الزام بانک مرکزی به اعلام عمومی بانک‌های متخلف در تارنمای بانک مرکزی، تنفیذ مستثنا بودن تسهیلات ازدواج و تولد فرزند از ماده (۱۰) قانون خدمت وظیفه عمومی در لایحه بودجه ۱۴۰۳، حذف بند مرتبط با تسهیلات پرداخت جهیزیه ایرانی در لایحه بودجه ۱۴۰۳ به علت فقدان عملکرد آن طی چند سال متوالی داده شده است.

اظهارنظرکننده (ریحانه رحمانی‌پور، مهدی دارابی، محمد جمور)، ناظر علمی (موسی بیات). ویراستار ادبی (زهره عطاردی)

در **قانون بودجه سال ۱۴۰۱** این تسهیلات برای عموم جوانان ۱۲۰ میلیون تومان و برای دخترانی که زیر ۲۳ سال و پسران که زیر ۲۵ سال ازدواج می کنند ۱۵۰ میلیون تومان تعیین شده بود که بر این اساس تسهیلات یاد شده در **قانون بودجه ۱۴۰۲** به ترتیب با رشد ۵۰ و ۴۶ درصد مواجه بوده است. نکته حائز اهمیت آنکه درصد رشد تسهیلات عموم جوانان و زوجه زیر ۲۳ و زوج کمتر از ۲۵ سال از یک میزان رشد طی این سال های تبعیت نکرده است.

بازپرداخت این تسهیلات برای وام ۱۸۰ میلیونی ماهیانه مبلغ ۱,۸۲۲,۴۱۲ تومان (برای زن و شوهر ۳,۶۴۴,۸۲۴ تومان) و برای وام ۲۲۰ میلیون تومانی، ۲,۲۲۲,۳۹۳ تومان (برای زن و شوهر به صورت توأمان ۴,۴۴۴,۷۸۶) می باشد.

بخش نامه اعطای این تسهیلات توسط بانک مرکزی طی نامه ۰۲/۴۵۱ مورخ ۱۴۰۲/۱/۵ و دستورالعمل نحوه پرداخت و سهمیه بانک های عامل نیز طی نامه ۰۲/۲۷۷۲۵ مورخ ۱۴۰۲/۲/۱۱ به بانک های عامل ابلاغ شده است. بر این اساس قدم اول جهت اجرای قانون از منظر ابلاغ به بانک های عامل به موقع برداشته شده است. **با این حال در این بخش نامه بر ممنوعیت اعطای تسهیلات به ازدواج های بیشتر از ۵۰ سال (بر اساس ماده (۱۰) قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت) تأکید نشده است.**^۱ بررسی عملکرد این تسهیلات در ۸ ماهه ابتدای سال ۱۴۰۲ از ۱۴۰۲/۱/۱ الی ۱۴۰۲/۸/۲۰ به این شرح است:

جدول ۱. عملکرد تسهیلات قرض الحسنه ازدواج جوانان به صورت عام به تفکیک استان

نام استان	تعداد وام اعطایی (فقره)	مبلغ وام اعطایی (میلیارد ریال)	تعداد متقاضی در صف (نفر)	تعداد کل ثبت نام کنندگان	درصد دریافت کنندگان نسبت به ثبت نام کنندگان
سمنان	۴,۸۲۶	۹,۹۹۶	۱,۹۵۵	۷,۴۱۴	۶۵/۰۹
ایلام	۵,۰۷۹	۱۰,۹۵۲	۱,۴۱۹	۸,۲۷۳	۶۱/۳۹
کهگیلویه و بویر احمد	۶,۱۲۲	۱۲,۸۲۵	۴,۲۷۸	۹,۱۸۳	۶۶/۶۷
خراسان جنوبی	۶,۱۳۳	۱۲,۸۶۵	۵,۸۲۰	۱۱,۳۷۷	۵۳/۹۱
بوشهر	۷,۷۳۶	۱۵,۷۴۲	۲,۷۸۳	۱۳,۴۴۲	۵۷/۵۵
زنجان	۷,۹۴۰	۱۶,۱۵۱	۴,۱۳۰	۱۲,۵۵۰	۶۳/۲۷
چهارمحال و بختیاری	۷,۹۸۲	۱۶,۰۸۱	۳,۴۵۲	۱۲,۷۸۱	۶۲/۴۵
خراسان شمالی	۸,۱۶۶	۱۷,۰۰۰	۷,۰۱۵	۱۳,۵۲۹	۶۰/۳۶
یزد	۸,۴۶۹	۱۷,۸۶۶	۲,۶۶۲	۱۲,۸۳۴	۶۵/۹۹
قم	۸,۶۰۱	۱۸,۱۰۰	۳,۴۲۹	۱۴,۳۰۸	۶۰/۱۱
مرکزی	۸,۸۶۳	۱۸,۰۵۶	۳,۳۵۰	۱۵,۴۳۵	۵۷/۴۲
اردبیل	۹,۷۹۹	۱۹,۸۴۸	۶,۴۶۰	۱۶,۲۴۷	۶۰/۳۱
قزوین	۹,۸۶۶	۱۹,۸۳۰	۳,۵۲۰	۱۵,۰۵۴	۶۵/۵۴
همدان	۱۱,۹۶۵	۲۴,۵۰۵	۶,۳۴۶	۱۸,۰۴۱	۶۶/۳۲
کردستان	۱۲,۳۹۲	۲۴,۸۶۸	۷,۰۸۷	۱۷,۳۱۶	۷۱/۵۶
لرستان	۱۴,۴۲۰	۲۹,۴۵۷	۷,۲۲۰	۲۳,۶۰۱	۶۱/۱۰
کرمانشاه	۱۴,۵۰۵	۲۹,۳۸۱	۶,۸۹۷	۲۲,۷۴۸	۶۳/۷۶
گیلان	۱۵,۷۳۱	۳۱,۶۰۴	۸,۳۷۶	۲۵,۴۶۱	۶۱/۷۸
هرمزگان	۱۵,۸۱۲	۳۱,۳۹۳	۸,۱۳۰	۳۱,۶۲۷	۵۰/۰۰
البرز	۱۵,۸۱۴	۳۱,۵۴۴	۷,۰۸۶	۲۹,۵۹۳	۵۳/۴۴
گلستان	۱۶,۲۴۱	۳۳,۴۹۳	۷,۷۴۸	۲۹,۱۴۹	۵۵/۷۲
سیستان و بلوچستان	۱۶,۶۶۷	۳۴,۶۱۸	۱۵,۸۸۳	۴۱,۱۲۶	۴۰/۵۳
کرمان	۱۸,۶۸۶	۳۸,۶۶۹	۱۳,۷۲۱	۳۶,۸۱۳	۵۰/۷۶
مازندران	۱۹,۱۷۹	۳۹,۰۶۰	۱۰,۶۰۶	۳۰,۷۴۸	۶۲/۳۷
آذربایجان غربی	۲۳,۳۷۶	۴۷,۲۱۲	۱۷,۳۹۱	۵۰,۴۳۴	۴۶/۳۵
فارس	۲۸,۵۱۶	۵۷,۸۶۷	۱۴,۳۲۹	۵۲,۰۵۰	۵۴/۷۹
اصفهان	۲۸,۶۸۰	۵۸,۷۲۵	۹,۵۶۲	۴۴,۱۶۷	۶۴/۹۴
آذربایجان شرقی	۲۹,۱۷۶	۵۹,۱۷۲	۱۴,۶۴۹	۵۱,۹۱۴	۵۶/۲۰
خوزستان	۳۴,۹۷۰	۷۱,۵۸۱	۲۶,۵۲۰	۵۹,۷۴۰	۵۸/۵۴
خراسان رضوی	۴۲,۹۳۶	۹۰,۲۰۴	۲۹,۳۲۴	۷۳,۹۲۵	۵۸/۰۸
تهران	۶۷,۷۱۲	۱۳۴,۱۷۷	۲۰,۰۶۲	۱۲۶,۵۱۶	۵۳/۵۲
جمع	۵۲۶,۳۶۰	۱,۰۷۲,۸۴۲	۲۸۱,۲۱۰	۹۲۷,۳۹۶	۵۶/۷۶

مأخذ: پاسخ بانک مرکزی به نامه مرکز پژوهش ها به شماره ۰۲/۲۱۱۵۴۳ مورخ ۱۴۰۲/۹/۱.

۱. بنابر گفته بانک مرکزی این ممنوعیت در سامانه اعمال شده است و امکان ثبت نام افراد بالای ۵۰ سال سن دیگر وجود ندارد.

همان طور که ملاحظه می شود از مجموع ۹۲۷ هزار و ۳۹۶ مورد تقاضای تسهیلات قرض الحسنه ازدواج، ۵۲۶ هزار و ۳۶۰ فرد موفق به دریافت این تسهیلات شده اند که به این معنی است که حدود ۵۷ درصد متقاضیان تسهیلات را دریافت نموده اند. در خصوص وضعیت اعطای این تسهیلات به دخترانی که در سن کمتر از ۲۳ سال و پسران که در سن کمتر از ۲۵ سال ازدواج می کنند، عملکرد بانک ها به شرح زیر است:

جدول ۲. عملکرد پرداخت تسهیلات در زوجین کمتر از ۲۳ سال و زوجه کمتر از ۲۵ سال در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۲

تعداد وام اعطایی		تعداد متقاضی در صف		تعداد
زوج های زیر ۲۵ سال	زوجه های زیر ۲۳ سال	زوج های زیر ۲۵ سال	زوجه های زیر ۲۳ سال	
۲۵۹۵۰	۳۹۲۵۸	۳۲۶۶۸	۵۰۳۷۱	

مأخذ: همان.

همان طور که ملاحظه می شود ۳۹ هزار و ۲۵۸ دختر زیر ۲۳ سال موفق به دریافت تسهیلات ۲۲۰ میلیون تومانی شده اند. با این حال همچنان ۵۰۳۷۱ زن در صف انتظار دریافت تسهیلات هستند (نسبت ۴۶ به ۵۴). این میزان در مردان نیز به همین شکل است که از منظر بالاتر بودن افراد در صف انتظار در مقایسه با دریافت کنندگان محل تأمل است. گفتنی است موضوع بر خوردهای سلیقه ای و بدون پشتوانه قانونی برخی از بانک ها در پرداخت تسهیلات قرض الحسنه ازدواج، منجر به اعتراضات متعدد زوجین جوان و نهادهای نظارتی و به تبع آن دستور رئیس جمهور در قالب ۵ بند در این خصوص شد. در این نامه که به شماره ۵۹۹۸۳ مورخ ۱۴۰۲/۴/۱۰ خطاب به بانک مرکزی در راستای رفع موانع و مشکلات پیش روی جوانان جهت دریافت تسهیلات ازدواج ارسال شده، قید گشته است:

۱ کلیه اختلالات ایجاد شده برای پرداخت وام های ازدواج مرتفع شود،

۲ مصوبات شورای عالی جوانان در خصوص زمان معرفی متقاضیان به شعب رعایت و بانک ها موظفند ظرف ۱۵ روز ثبت نام کنندگان را به شعب ارجاع دهند،

۳ شعب بانک ها فراتر از دستور العمل ها در اخذ تضمین ها سخت گیری نکنند،

۴ صف متقاضیان وام قرض الحسنه ازدواج تا پایان تابستان سال جاری باید به صفر برسد،

۵ بانک مرکزی موظف به پیگیری مدیران متخلف در این زمینه است.

اگرچه نسبت به سال گذشته نحوه پرداخت این تسهیلات رشد داشته - در مدت زمان مشابه در سال گذشته پرداخت تسهیلات یاد شده ۴۶ درصد بوده است [۱] و متقاضیان کمتری در صف انتظار دریافت وام هستند؛ با این حال همان طور که ملاحظه می شود همچنان، ۳۰ درصد متقاضیان در صف انتظار هستند. ^۱ بر این اساس دستور رئیس جمهور مبتنی بر صفر شدن پشت نوبتی دریافت تسهیلات همچنان بر زمین مانده است.

متأسفانه فروش تسهیلات ازدواج یکی از چالش هایی است که در شبکه بانکی در این زمینه به چشم می خورد امری که نیازمند رصد بیشتر نهادهای نظارتی بر این مسئله است. علاوه بر این برخی از زوجین و با توجه به تسری پرداخت تسهیلات به ازدواج های ۵ سال گذشته، پس از ثبت نام با هدف افزایش میزان تسهیلات در سال های آتی به نحوی برنامه ریزی می کنند که زمان دریافت تسهیلات به سال آینده منتقل شود که این مسئله منجر به تجمع متقاضیان و فشار بر شبکه بانکی می شود که این مسئله نیز نیازمند اصلاح است.

۱. علت شکاف بین درصد دریافت کنندگان و در صف انتظار این نکته است که برخی از زوجین پس از ثبت نام به دلایل مختلف از جمله عدم تأمین ضامن معتبر در مهلت قانونی از صف خارج می شوند.

۳. تسهیلات قرض الحسنه تولد فرزند

یکی از تسهیلاتی که از سال ۱۴۰۰ در بودجه سنواتی مقرر شد، تسهیلات تولد فرزند است که در ماده (۱۰) قانون «حمایت از خانواده و جوانی جمعیت» مورد تأکید قرار گرفته است. این تسهیلات به صورت پلکانی و متناسب با رتبه فرزند اعطا می گردد. البته اعطای این تسهیلات به صورت عام نبوده و در ماده (۱) قانون ذکر شده که اعطای این تسهیلات مشروط به این است که نرخ باروری شهرستان محل تولد فرزند یا پدر بالای ۲,۵ فرزند نباشد.^۱ در قانون بودجه سال ۱۴۰۲ در خصوص این تسهیلات این گونه مقرر شده است:

تبصره «۱۶»- بند «الف» جزء «۲»- تسهیلات قرض الحسنه فرزندآوری (موضوع ماده (۱۰) قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت):

برای فرزندی که از سال ۱۴۰۰ به بعد به دنیا آمده‌اند تسهیلات قرض الحسنه فرزندآوری به شرح زیر پرداخت می شود؛

۱-۲- به ازای فرزند اول سیصد میلیون (۳۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال

۲-۲- به ازای فرزند دوم ششصد میلیون (۶۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال

۳-۲- به ازای فرزند سوم نهصد میلیون (۹۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال

۴-۲- به ازای فرزند چهارم یک میلیارد و دو صد میلیون (۱.۲۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال

۵-۲- به ازای فرزند پنجم و بیشتر یک میلیارد و پانصد میلیون (۱.۵۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال

این تسهیلات در مقایسه با قانون بودجه ۱۴۰۱ رشد ۵۰ درصدی داشته است. بخش نامه نحوه ارائه این تسهیلات به شماره ۰۲/۴۵۰ مورخ ۱۴۰۲/۱/۵ و دستورالعمل و تعیین سهمیه بانک‌ها جهت پرداخت تسهیلات به نامه شماره ۰۲/۲۷۷۲۵ مورخ ۱۴۰۲/۲/۱۱ به بانک‌های عامل ابلاغ شده است.

براساس نامه‌نگاری صورت گرفته با بانک مرکزی وضعیت اعطای تسهیلات یاد شده در هشت ماه ابتدای سال ۱۴۰۲ یعنی ۱۴۰۲/۱/۱۱ الی ۱۴۰۲/۸/۲۰ به شرح زیر است:

جدول ۳. عملکرد اعطای تسهیلات قرض الحسنه تولد فرزند به تفکیک استان در بازه زمانی ۱۴۰۲/۱/۱۱ الی ۱۴۰۲/۸/۲۰

نام استان	تعداد تسهیلات اعطایی	تعداد متقاضی در صف	تعداد کل ثبت نام کنندگان	درصد تحقق
سمنان	۴,۵۹۴	۱,۸۵۰	۶,۵۹۵	۶۹/۶۶
ایلام	۴,۴۲۲	۱,۹۵۳	۷,۲۴۷	۶۱/۰۲
کهگیلویه و بویر احمد	۵,۹۶۲	۶,۰۵۰	۹,۵۶۱	۶۲/۳۶
خراسان جنوبی	۷,۲۵۲	۹,۹۹۴	۱۲,۹۲۸	۵۶/۱۰
بوشهر	۷,۷۹۸	۴,۲۳۷	۱۴,۳۸۴	۵۴/۲۱
زنجان	۷,۸۵۷	۴,۹۵۶	۱۳,۰۸۰	۶۰/۰۷
چهارمحال و بختیاری	۷,۶۶۸	۴,۹۰۶	۱۴,۷۵۲	۵۱/۹۸
خراسان شمالی	۸,۲۹۵	۶,۹۲۴	۱۲,۹۶۱	۶۴/۰۰
یزد	۹,۰۳۹	۵,۲۱۱	۱۵,۱۹۶	۵۹/۴۸
قم	۹,۳۱۵	۴,۸۷۸	۱۶,۱۶۷	۵۷/۶۲
مرکزی	۸,۱۸۷	۳,۹۰۹	۱۳,۲۱۱	۶۱/۹۷
اردبیل	۷,۵۱۴	۶,۰۸۲	۱۳,۳۲۸	۵۶/۳۸
قزوین	۸,۲۹۳	۴,۲۶۳	۱۳,۸۶۷	۵۹/۸۰
همدان	۱۲,۰۳۱	۸,۰۸۶	۱۹,۹۶۳	۶۰/۲۷

۱. تبصره - اعطای کلیه امتیازات و تسهیلات این قانون مشروط به آن است که نرخ باروری شهرستان محل زادگاه پدر یا فرزند، بالای ۲,۵ نباشد. این محدودیت، شامل امتیازات و تسهیلات مذکور در مواد (۶)، (۷)، (۸)، (۱۷)، (۲۲)، (۲۳)، (۲۶)، (۴۰)، (۴۱)، (۴۳)، (۴۹)، (۶۶) و (۶۸) و همچنین مواردی که در قوانین قبلی پیش بینی شده است، نخواهد بود.

نام استان	تعداد تسهیلات اعطایی	تعداد متقاضی در صف	تعداد کل ثبت نام کنندگان	درصد تحقق
کردستان	۱۲,۸۴۰	۷,۱۲۶	۱۷,۴۸۳	۷۳/۴۴
لرستان	۱۳,۶۴۲	۱۰,۱۱۴	۲۴,۰۷۶	۵۶/۶۶
کرمانشاه	۱۱,۴۷۵	۸,۳۶۷	۲۱,۶۵۸	۵۲/۹۸
گیلان	۱۰,۴۷۴	۴,۲۲۱	۱۶,۲۸۸	۶۴/۳۱
هرمزگان	۱۳,۴۳۷	۹,۸۱۶	۳۲,۸۶۳	۴۰/۸۹
البرز	۱۲,۶۷۱	۶,۲۷۰	۲۳,۵۰۵	۵۳/۹۱
گلستان	۱۱,۵۷۳	۸,۴۵۷	۲۴,۷۴۵	۴۶/۷۷
سیستان و بلوچستان	۴,۰۴۶	۴,۵۵۵	۱۲,۵۴۷	۳۲/۲۵
کرمان	۱۷,۹۷۵	۱۷,۵۰۰	۳۸,۹۹۵	۴۶/۱۰
مازندران	۱۴,۵۰۴	۶,۴۶۲	۲۳,۶۱۷	۶۱/۴۱
آذربایجان غربی	۲۰,۷۱۱	۱۸,۰۳۵	۴۷,۹۰۷	۴۳/۲۳
فارس	۲۶,۹۲۵	۱۵,۷۷۵	۵۳,۴۵۳	۵۰/۳۷
اصفهان	۲۶,۱۷۲	۱۱,۹۰۴	۴۸,۰۳۳	۵۴/۴۹
آذربایجان شرقی	۲۴,۹۸۹	۱۱,۹۵۱	۴۵,۴۸۶	۵۴/۹۴
خوزستان	۳۵,۳۶۸	۳۶,۴۴۷	۵۹,۱۳۵	۵۹/۸۱
خراسان رضوی	۴۷,۳۳۰	۳۱,۴۳۴	۷۶,۲۶۴	۶۲/۰۶
تهران	۵۷,۱۴۹	۲۰,۰۲۴	۱۲۱,۳۵۴	۴۷/۰۹
جمع	۴۶۹,۵۰۸	۳۰۱,۷۵۷	۸۷۰,۶۴۹	۵۳/۹۳

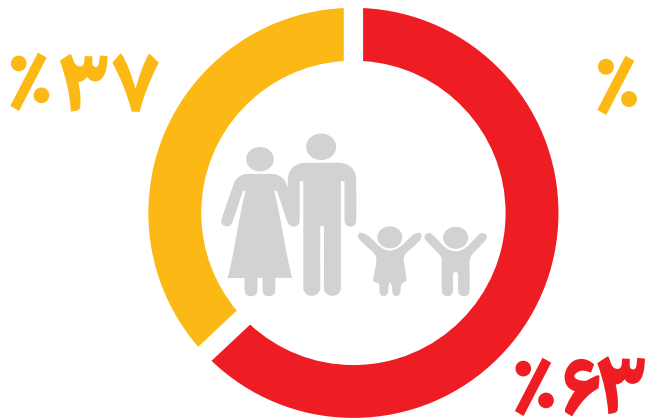
مأخذ: پاسخ بانک مرکزی به نامه مرکز پژوهش‌ها به شماره ۰۲/۲۱۱۵۴۳ مورخ ۱۴۰۲/۹/۱.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود از مجموع ۸۷۰ هزار و ۶۴۹ متقاضی دریافت این وام، ۴۶۹ هزار و ۵۰۸ نفر موفق به دریافت تسهیلات تولد فرزند شده‌اند. ۳۰۱ هزار نفر نیز در صف انتظار دریافت وام هستند. این به این معنی است که ۵۴ درصد از متقاضیان موفق به دریافت تسهیلات خود شده‌اند و ۳۴ درصد نیز در صف انتظار هستند^۱ که در مقایسه با سال گذشته (در مدت زمان مشابه در سال ۱۴۰۱ تنها ۴۰ درصد متقاضیان موفق به دریافت تسهیلات شده بودند) وضعیت مناسب‌تری را دارد. با توجه به پلکانی بودن تسهیلات یاد شده نسبت متقاضیان در صف دریافت تسهیلات فرزند به دریافت کنندگان براساس رتبه فرزند به شرح زیر است:

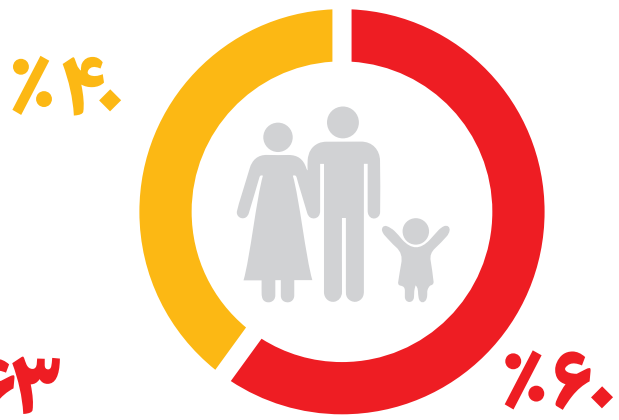
۱. علت شکاف بین درصد دریافت کنندگان و در صف انتظار این نکته است که برخی از زوجین پس از ثبت نام به دلایل مختلف از جمله عدم تأمین ضامن معتبر در مهلت قانونی از صف خارج می‌شوند.

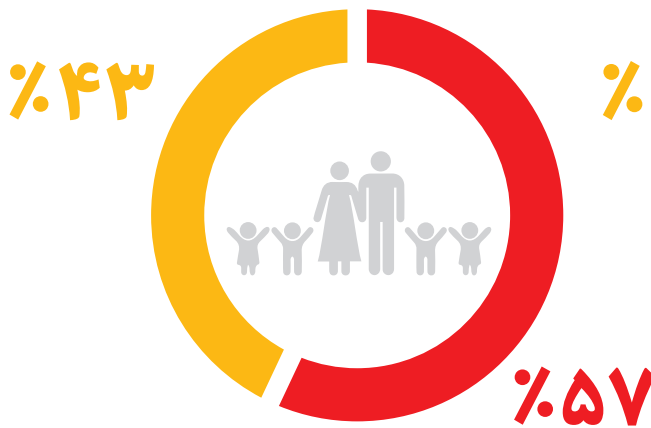
نسبت متقاضیان در صف دریافت تسهیلات
تولد فرزند دوم به دریافت کنندگان

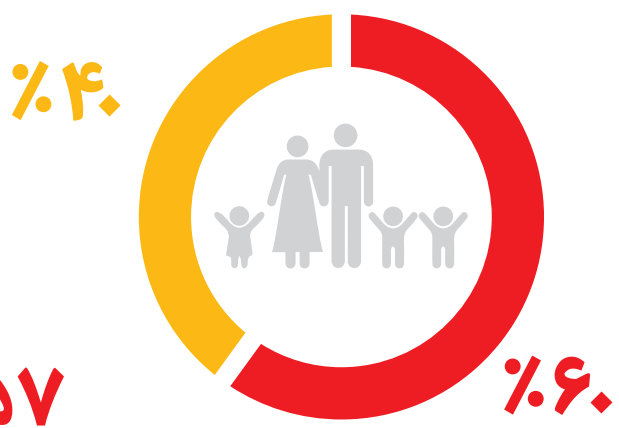
نسبت متقاضیان در صف دریافت تسهیلات
تولد فرزند اول به دریافت کنندگان

نسبت متقاضیان در صف دریافت تسهیلات
تولد فرزند چهارم به دریافت کنندگان

نسبت متقاضیان در صف دریافت تسهیلات
تولد فرزند سوم به دریافت کنندگان

نسبت متقاضیان در صف دریافت تسهیلات
تولد فرزند پنجم و بیشتر به دریافت کنندگان

■ متقاضیان
■ دریافت کنندگان

همان طور که ملاحظه می شود هر چه رتبه تولد فرزند بیشتر می شود، نسبت متقاضیان در صف انتظار نیز افزایش یافته است. نکته حائز اهمیت آنکه اگر چه داده های ثبتی نشان از تعداد کمتر افراد دارای فرزند پنجم به بعد به سایر خانواده ها دارد، اما درصد افراد در صف انتظار در این خانواده ها بیشتر است که می توان آن را به معنی سخت تر شدن شرایط دریافت این تسهیلات با توجه به افزایش رقم مذکور تفسیر کرد.

۴. تسهیلات قرض الحسنه ودیعه، خرید و جعاله مسکن تولد فرزند سوم به بعد

یکی دیگر از تسهیلات مرتبط با حوزه خانواده در قانون بودجه سال ۱۴۰۲، تکلیف دولت به پرداخت تسهیلات قرض الحسنه ودیعه یا خرید یا ساخت مسکن برای تولد فرزند سوم به بعد است. در این حکم ذکر شده:

تبصره «۱۶» - بند «الف» جزء «۳» - تسهیلات قرض الحسنه ودیعه یا خرید یا ساخت مسکن (با رعایت قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت):
برای خانواده های فاقد مسکن که از ابتدای سال ۱۳۹۹ به بعد صاحب فرزند سوم یا بیشتر می شوند به میزان دو میلیارد (۲.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال می باشد.

دستورالعمل نحوه پرداخت و سهمیه بانک ها توسط بانک مرکزی در نامه شماره ۰۲/۲۸۸۰۷ مورخ ۱۴۰۲/۲/۱۲ ابلاغ شده است. با وجود اینکه این بند سه سال پیاپی در بودجه سنواتی ذکر شده عملکرد مناسبی ذیل آن دیده نمی شود:

جدول ۴. عملکرد تسهیلات خرید، اجاره و جعاله مسکن به تفکیک بانک های عامل طی هشت ماه نخست ۱۴۰۲

نام بانک	جزء «۳» بند «الف» تبصره «۱۶»		درصد تحقق
	ودیعه / خرید / ساخت مسکن	عملکرد	
پست بانک	۳۰۰۰	۸۰	۳
بانک مسکن	۶۰۰۰	۵۷۶	۱۰
بانک صادرات	۳۰۰۰	۹۰۸	۳۰
بانک تجارت	۳۰۰۰	۳۸۲	۱۳
بانک ملت	۳۰۰۰	۴۰۷	۱۴
جمع	۱۸۰۰۰	۲۳۵۳	۱۳

مأخذ: پاسخ بانک مرکزی به نامه مرکز پژوهش ها به شماره ۰۲/۲۱۱۵۴۳ مورخ ۱۴۰۲/۹/۱.

همان طور که ملاحظه می شود از مجموع منابع تخصیص داده شده به بانک ها، تنها ۱۳ درصد اختصاص داده شده است. پست بانک کمترین عملکرد را در این راستا داشته است.

با توجه به اینکه مبلغ تسهیلات یاد شده ۲۰۰ میلیون تومان با بازپرداخت ۲۰ ساله تعیین شده است، طولانی بودن مدت زمان بازگشت تسهیلات^۲ و مبلغ نسبتاً بالای آن، سبب شده بسیاری از بانک ها ترجیح دهند به جای پرداخت این تسهیلات نسبت به پرداخت تسهیلات فرزند و ازدواج اقدام نمایند به ویژه آنکه مطالبه بیشتری از سوی نمایندگان و عموم مردم در خصوص تسهیلات ازدواج و فرزند وجود دارد. این مسئله را می توان یکی از دلایل ضعف عملکرد بانک ها در اعطای تسهیلات خرید اجاره و جعاله مسکن فرزند سوم و بیشتر دانست.

۵. تسهیلات پرداخت جهیزیه ایرانی

یکی دیگر از تسهیلات مرتبط با موضوع خانواده در قانون بودجه ۱۴۰۲، فراهم نمودن امکان استفاده از منابع قرض الحسنه جهت تأمین جهیزیه ایرانی برای زوج هایی که از تسهیلات قرض الحسنه ازدواج یا فرزندآوری استفاده نکرده اند است. در این بند ذکر شده:

۱. براساس اطلاعات سازمان ثبت احوال کشور در سال ۱۳۹۹، تنها ۱۴ درصد متولدین این سال فرزند چهارم و بیشتر خانوار بودند.
۲. مدت زمان بازگشت تسهیلات قرض الحسنه ازدواج ۱۰ ساله تعیین شده است.

تبصره «۱۶» - بند «الف» جزء «۴» - تأمین جهیزیه کالای ایرانی (موضوع تبصره «۳» ماده «۶۸» قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت):

مبلغ پنجاه هزار میلیارد (۵۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از منابع صدر این تبصره با معرفی کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان بهزیستی کشور، ستاد کل نیروهای مسلح و سازمان بسیج سازندگی جهت تأمین جهیزیه کالای ایرانی و لوازم خانگی زوج‌هایی که از تسهیلات قرض الحسنه ازدواج یا فرزندآوری استفاده نکرده‌اند به نهادهای مزبور اختصاص می‌یابد. در صورتی که تا پایان شهریور سال ۱۴۰۲ این جزء، عملکرد نداشته باشد منابع آن صرف پرداخت تسهیلات موضوع اجزای «۱» و «۲» این بند می‌گردد.

بر اساس نامه بانک مرکزی به شماره ۰۲/۲۱۱۵۴۳ مورخ ۱۴۰۲/۹/۱ مفاد جزء «۴» بند «الف» تبصره «۱۶» قانون بودجه سال ۱۴۰۲ پیرامون تسهیلات قرض الحسنه تهیه جهیزیه ایرانی طی نامه‌های شماره ۰۲/۱۹۷۳ مورخ ۱۴۰۲/۱/۸ و ۰۲/۲۸۰۶۷ مورخ ۱۴۰۲/۲/۱۲ به بانک‌ها ابلاغ شده است. اما به دلیل عدم تفاهم بانک‌های عامل و نهادهای مربوطه و همچنین وجود ابهاماتی جهت اجرایی شدن موضوع مزبور بند قانون یاد شده **فاقد عملکرد** است. بر این اساس با توجه به مفاد بند قانونی مذکور در تاریخ ۱۴۰۲/۷/۱ منابع مربوط به تسهیلات تهیه جهیزیه ایرانی جهت پرداخت تسهیلات قرض الحسنه ازدواج و تولد فرزند اختصاص یافته است. گفتنی است بند مذکور دارای ابهاماتی همچون سقف فردی تسهیلات، مدت زمان بازپرداخت، شرایط مشمولین و ... بوده و از سوی دیگر سازوکار اجرایی آن با توجه به نهاد تعیین شده قابلیت اجرایی ندارد.

از سوی دیگر مشخص نیست این بند دارای چه تسهیلات متمایزی برای زوجین جوان است که منجر به ترجیح دریافت آن به جای تسهیلات قرض الحسنه ازدواج گردد. اینکه چرا به رغم عدم عملکرد مثبت این بند همچنان این جزء طی چند سال اخیر در قانون بودجه (قانون بودجه ۱۴۰۲، ۱۴۰۱، ۱۴۰۰) ذکر می‌گردد محل سؤال است.

۶. احکام تنظیمی مرتبط با تسهیلات ازدواج و فرزند

با توجه به اینکه در سنوات گذشته دریافت تسهیلات ازدواج و تولد فرزند و تعداد افراد در صف انتظار به علت عملکرد سلیقه‌ای بانک‌ها به ویژه در موضوع ضامن با چالش مواجه شده بود و نارضایتی‌های متعددی را نیز به وجود آورده بود مجلس یازدهم در قانون بودجه ۱۴۰۲ ذیل بخش احکام تنظیمی اقدام به تعیین ضمانت اجرا برای تسهیلات مذکور نمود:

احکام تنظیمی «ب» بانک مرکزی مکلف است با استفاده از سامانه‌های اطلاعاتی خود و دریافت اطلاعات از بانک‌ها و مؤسسات

اعتباری غیربانکی میزان و تعداد تسهیلات پرداختی و افراد در صف دریافت آن را به صورت فصلی و به تفکیک هریک از اجزای بند «الف» این تبصره بر تارنمای خود برای عموم، منتشر و گزارش اقدامات به عمل آمده مشتمل بر جزئیات مذکور را هر سه ماه یکبار به کمیسیون‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مجلس شورای اسلامی ارسال نماید.

۱. مسئولیت حسن اجرای این بند بر عهده بانک مرکزی، بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی، کلیه مدیران و کارکنان ذی‌ربط می‌باشد. عدم اجرای هریک از بندهای این تبصره (مشتمل بر تأخیر در پرداخت این تسهیلات یا دریافت ضمانت فراتر از حدود این قانون) تخلف محسوب شده و در مراجع ذی‌صلاح قابل پیگیری است.

۲. پس از اعتبارسنجی متقاضیان تسهیلات موضوع بند «الف» این تبصره و در صورت عدم تکافوی اعتبار آنها، به منظور تأمین رکن ضامن، بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی موظفند با توثیق حساب یا ارائه سهم عدالت متقاضیان یا بستگان درجه اول از طبقه اول آنها یا سایر دارایی‌های مالی وی یا تنها دریافت یک فقره سفته و یک نفر ضامن نسبت به پرداخت تسهیلات اقدام نمایند.

۳. تسهیلات موضوع این تبصره از حکم موضوع ماده (۱۰) قانون خدمت وظیفه عمومی مستثناست.

شرایط مذکور در این بند در بخش نامه‌های بانک مرکزی به بانک‌های عامل نیز قید شده است. یکی از مهم‌ترین نکات قید شده در قانون بودجه ۱۴۰۲ ذیل این بخش، **مستثنا نمودن موضوع تسهیلات ازدواج و تولد فرزند از ماده (۱۰) قانون خدمت وظیفه عمومی است.** بنابر بند «ب» ماده (۱۰) **قانون خدمت وظیفه عمومی** دریافت هرگونه تسهیلات از نهادهای قانونی از جمله شبکه بانکی کشور منوط به ارائه مدرک مبنی بر رسیدگی به وضع مشمولیت آنهاست. بر این اساس در گذشته مشمولین غایب متأهل قادر به دریافت این تسهیلات نبودند. با توجه به اینکه بسیاری جوانان قبل از پیوستن به خدمت وظیفه، ازدواج نموده یا فرزنددار می‌شوند و این تسهیلات در راستای حمایت از فرزندآوری، ازدواج و ترویج آنهاست؛ این تبصره یکی از مهم‌ترین موانع پیش روی دریافت این تسهیلات را از میان برداشته است [۲] و ضرورت دارد هر ساله در قانون بودجه ذیل تسهیلات مورد تأکید قرار گیرد. بر این اساس جزء «۳» بند «ب» تبصره «۱۶» مبنی بر معافیت تسهیلات ازدواج، فرزند، خرید، اجاره و جعاله مسکن فرزند سوم و بیشتر از تعیین تکلیف وضعیت خدمت وظیفه عمومی که در حال حاضر نیز اجرایی می‌گردد گام مثبتی در راستای رفع موانع دریافت تسهیلات بوده است.

در خصوص میزان تحقق بند «ب» نیز باید گفت بانک مرکزی اطلاعات مورد ذکر را بر روی تارنمای خود به آدرس <https://www.cbi.ir>

بارگذاری نموده است اگر چه اطلاعات به تفکیک سن از دواج ذکر نشده است، اما بر این اساس می توان گفت جزء «۱» بند «ب» تبصره «۱۶» تا **حدودی** تحقق یافته است.

از سوی دیگر بانک ها و مؤسسات اعتباری همچنان در پرداخت برخی از این تسهیلات به ویژه در موضوع ضامن به صورت سلیقه ای و خارج از شروط مذکور در قانون عمل می نمایند که همان طور که گفته شد منجر به نامه رئیس جمهور به بانک مرکزی در خصوص تعیین مهلت به صفر رساندن متقاضیان در صف انتظار در تاریخ ۱۴۰۲/۴/۱۰ شد. که بر اساس اطلاعات مذکور سطور فوق می توان گفت همچنان این دستور عملیاتی نشده است. اگر چه بانک مرکزی در سامانه <https://crm.cbi.ir> امکان ثبت شکایت از بانک های عامل در این راستا فراهم نموده است، اما به نظر می رسد اعلام اسامی بانک های متخلف در تارنمای بانک مرکزی در بهبود فرایند نظارت بر مسئله مؤثر است.

۷. جمع بندی

ارزیابی عملکرد بند «الف» تبصره «۱۶» در هشت ماهه ابتدای سال ۱۴۰۲، نشان می دهد:

■ **۵۷ درصد متقاضیان تسهیلات از دواج موفق به دریافت وام خود شده اند که در مقایسه با سال گذشته ۲۴ درصد رشد در عملکرد داشته است.**

■ **۵۴ درصد از متقاضیان دریافت تسهیلات تولد فرزند موفق به دریافت تسهیلات خود شده اند که در مقایسه با سال گذشته ۳۲ درصد رشد در عملکرد داشته است.**

■ **در خصوص تسهیلات خرید، اجاره و جعاله مسکن تولد فرزند سوم به بعد نیز بررسی عملکرد بانکی نشان از تحقق تنها ۱۳ درصد از منابع تخصیص داده شده به این بند در بانک ها دارد که مثبت ارزیابی نمی شود.**

■ **تسهیلات جهیزیه ایرانی نیز در ۸ ماه نخست سال جاری به دلایلی چون عدم استقبال زوجین، ابهام در مواردی چون سقف فردی تسهیلات، مدت زمان بازپرداخت، شرایط مشمولین، عدم تفاهم بانک های عامل و نهادهای مربوطه فاقد عملکرد بوده است.**

توجه به این نکته ضروری است که مبلغ دقیق تسهیلات قرض الحسنه در سال ۱۴۰۳ باید به صورت کارشناسی شده مبتنی بر دورکن مهم مسئله یعنی کمک به تسهیل تشکیل خانواده و فرزندآوری از یک سو و سیاست های پولی بانک مرکزی نظیر سیاست کنترل رشد تراز نامه بانک ها و مؤسسات اعتباری از سوی دیگر تعیین گردد تا آنکه ضمن تأمین بخشی از هزینه های تشکیل خانواده و فرزندآوری از افزایش نقدینگی، ناترازی شبکه بانکی و تورم احتمالی نیز جلوگیری به عمل آید. با توجه به موارد فوق پیشنهاد می گردد در لایحه بودجه ۱۴۰۳ موارد زیر در خصوص تسهیلات از دواج و تولد فرزند رعایت گردد: - تعیین رقم تسهیلات تکلیفی مرتبط با قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت به پیشنهاد کارشناسی شورای پول و اعتبار با لحاظ تسهیل تشکیل خانواده و فرزندآوری و همچنین سیاست های پولی بانک مرکزی و تصویب آن در هیئت وزیران تا ۱۵ فروردین سال ۱۴۰۳ منوط به آنکه حداقل رشد این تسهیلات کمتر از ۱۰ درصد و حداکثر رشد آن بیش از ۴۰ درصد قانون بودجه سال ۱۴۰۲ نباشد، الزام بانک مرکزی به اعلام عمومی بانک های متخلف در تارنمای بانک مرکزی،

■ **تکلیف به نهادهای نظارتی در پیگیری فروش تسهیلات قرض الحسنه از دواج و تولد فرزند و ممنوعیت دریافت وام برای متخلفین در نظام بانکی،**

■ **تنفیذ جزء «۳» بند «ب» تبصره «۱۶» در موضوع مستثنا بودن تسهیلات از دواج و تولد فرزند از ماده (۱۰) قانون خدمت وظیفه عمومی در لایحه بودجه ۱۴۰۳،**

■ **حذف بند مرتبط با تسهیلات پرداخت جهیزیه ایرانی در لایحه بودجه ۱۴۰۳ به علت عدم استقبال زوجین جوان از آن و هم چنین فقدان عملکرد آن طی چند سال متوالی.**

منابع و مآخذ

- [۱] ارحامی، آسیه. گزارش مرکز پژوهش های مجلس، «بررسی عملکرد هشت ماهه اعطای تسهیلات قرض الحسنه از دواج و فرزندآوری موضوع تبصره «۱۶» قانون بودجه سال ۱۴۰۱»، شماره مسلسل ۱۸۷۴۴، ۱۴۰۱.
- [۲] خسروی، میثم؛ ارحامی، آسیه. گزارش مرکز پژوهش های مجلس، «اظهار نظر کارشناسی درباره: «طرح دوفوریتی الحاق یک ماده به قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت»، شماره مسلسل ۱۸۵۳۹، ۱۴۰۱.

گزیده سیاستی

پیشنهاد می گردد در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳، تعیین رقم تسهیلات تکلیفی مرتبط با قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت به پیشنهاد کارشناسی شورای پول و اعتبار با لحاظ تسهیل تشکیل خانواده و فرزندآوری و همچنین سیاست های پولی بانک مرکزی و تصویب آن در هیات وزیران صورت گیرد منوط به آنکه حداقل رشد این تسهیلات کمتر از ۱۰ درصد و حداکثر رشد آن بیش از ۴۰ درصد قانون بودجه سال ۱۴۰۲ نباشد.